

JAK ŞALOM'LA BİR GÜN

Söyleşi: İlker Mutlu

Yıllardır film kültürü ve kolektif sinema belleğini savunan ve bu alanda çalışmalarını sürdüren **Jak Şalom**, 1946'da İstanbul'da doğdu. 1965-1972 yıllarında, kurulduğu ilk günden itibaren bir numaralı üyesi olduğu Türk Sinematek Derneği'nde görev aldı. 1972-1977 yıllarında Paris'te, Fransız Sinematekinde **Henri Langlois**'nın asistanlığını yürüttü. 1966-1972 arasında *Yeni Sinema* ve *Film* dergilerinde yazıları yayımlandı. 1976-2012 arasında Paris Ulusal Doğu Dilleri Enstitüsü'nde (Inalco) doçent öğretim üyesi ve idareci olarak çalıştı. 1999-2012 arasında Lozan Les Teintureries Tiyatro Okulu'nda öğretim üyeliği yaptı. 2015'ten bu yana Boğaziçi Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışıyor. Türk dili üzerine iki kitap ve Türkçe-Fransızca/Fransızca-Türkçe bir sözlük yazdı. Kadıköy Belediyesi bünyesinde yapımı süren Sinematek/Sinema Evi projesinin tasarımcısı ve yöneticisidir.*

* Kaynak: iksv.org ([bağlantı](#))

Dergimiz adına takip ettiğim İstanbul Uluslararası Film Festivali esnasında Festival'den Emek Ödülü alan **Jak Şalom**'la Sinematek'i konuşmak üzere sözleşmiştik. 18 Nisan'da **Şalom**'la Kadıköy'deki Süreyya Operası'nda bir araya gelerek röportajımızı gerçekleştirdik. Kendisine, **Gökhan Erkıılıç**'la ortaklaşa hazırladığımız soruları yönelttim.

İM: *Kadıköy Süreyya Operası'nda Jak Şalom'la birlikteyiz. Söyleşiye başlamadan önce sizi tebrik etmek isteriz. Bu sene 38'incisi yapılan İstanbul Film Festivali'nde size Emek Ödülü verildi. İstanbul Film Festivali'ne giden yolda sizin de emekleriniz var, değil mi? Bu, Sinematek çalışmalarından sonraki bir sürecin de sonucu galiba.*

JŞ: İstanbul Uluslararası Film Festivali Sinematek'in torunu değil ama küçük yeğeni olabilir. Şöyle ki, doğrudan doğruya bir ilişki kurmak mümkün değil. 12 Eylül'de bütün derneklerin faaliyetine son verildi. Sinematek de bir dernekti ve faaliyetlerini durdurdu. Bir süre sonra öbür dernekler tekrar faaliyete başladı; Sinematek bir daha faaliyetine başlamadı, ama başka şeylere evrildi. **Onat Kutlar** ve arkadaşları önce, gerçi 12 Eylül'den önceydi, Kültür Bakanlığının düzenlediği

Sinema Günleri'ni başlattılar. 80'den sonra, İstanbul Sinema Günleri, sonra İstanbul Film Festivali, sonra İstanbul Uluslararası Film Festivali biçiminde gelişen bir doğal akış var. Yani bu akış itibariyle denebilir ki Sinematek'in ve özellikle **Onat Kutlar**'ın önderliğindeki Sinematek'in katkısı, etkisi vardır; çünkü tüm bu oluşumlarda **Onat Kutlar** var. **Onat Kutlar**, maalesef, bombalı bir saldırı sonucunda hayatını kaybettiği gün İstanbul Festivali'nin icra kurulu üyesi idi. Son gününe kadar hep sinemayla meşgul olmaya, ona enerjisini vermeye devam eden bir insandı. 30 yıl süreyle, 1965'ten 1995'e, sinemanın içinde kalmış bir insan ve sinemayı daha ileriye götürmeye, özellikle Türkiye sinemasını daha ileriye götürmeye çalışmış biriydi **Onat Kutlar**. Tabii onun olduğu yerde de biraz böyle akrabalık ilişkileri bulmak mümkün. Bunu ileri sürmek yanlış bir şey olmasa gerek. Kurumsal bir devamlılık yok tabii.

İM: Şu ilgimi çekti, demin “Dernekler 12 Eylül sonrasında yeniden açıldılar, ama biz Sinematek'i devam ettirmedik,” dediniz. Neden?

JŞ: Nedenini ben bilmiyorum. O zaman zaten ben Türkiye'de değildim. Birçok yıldan beri Fransa'da çalışıp yaşıyordum. Oradaki arkadaşlar, yani Sinematek'in kuruluşunda yer alan arkadaşlar, yavaş yavaş ayrıldılar. Sinematek'in yöneticiliğini bir süre, **Onat Kutlar**'ın yerine **Vecdi Sayar** yaptı. Ondan sonra Sinematek'i Sinesen Sendikası devraldı bir kongre ile. Daha sonra 12 Eylül geldi ve kapandı; çalışmaları durdu. Sonrasında, ne bileyim , “Kelebekler Derneği”, “Pulcular Derneği” gibi dernekler tekrar faaliyete geçti. Onların yeniden faaliyete geçmesi daha kolaydı; ama Sinematek bir daha canlanamadı. Biliyorsunuz, bütün varlıkların bir ömrü vardır. Doğarlar, yaşarlar, yaşlanır ve ölürlür. Sinematek de böyle oldu o dönem için ama sonra başka bir şeye evrildi. O topraktan başka bir şey çıktı. Anlatmaya çalıştığım, Sinema Günleri, Film Festivali, Uluslararası Film Festivali, ki bu yıl 38'ncisi yapıldı başarıyla. Elbette ana akımın dışında yer alan filmlerin izlenebileceği ortamlar sadece İstanbul Film Festivali değil. İstanbul Film Festivali bitiyor, Ankara Film Festivali başlıyor.

İM: Tabii, hemen peşinden başlıyor.

JŞ: Hemen peşinden başlıyor, değil mi? Antalya Film Festivali, Adana Film Festivali gibi başka festivaller de var. Hem her birinin amacı da farklı. Ama sonuçta açıkça veya örtülü bir biçimde sinema kültürü yayılmaya devam ediyor. Diyeceksiniz ki bunlar 11 gün. 11 gün bitince o sinemalarda, o filmler piyasaya, vizyona çıktığında, bir bakıyoruz bir gün önce dopdolu olan üç yüz kişilik, beş yüz

kişilik bir salon birden bire yirmi kişiye düşüyor aynı filmle. Demek ki daha yapılacak şeyler var; çabalar olmalı. Bu, tabii, okulda başlar. Kitaplar, dergilerle devam edersin, sinema kültürü filan. Maalesef ben bu dijital mecraları pek benimseyemiyorum. Büsbütün faydasız değil. Birtakım konularda bilgilenmek için yararlı. Ama sanat zevki, zevk dediğimiz şey... Sokakta alelacele bir sandviç yiyerek bir yere gitmek mümkün bir randevuya yetişmek için; ama oturup bir lokantada güzel yemek yemek de mümkün. Aynı koşullarda değil ama ikisinin de fonksiyonları ayrı. Bunu demeye çalışıyorum. Dolayısıyla sinemaların bütün yıl çalışabilmeleri için birtakım önlemlerin alınması lazım. Devletin bu konuda görevleri var. Okullarla ilgili, savunmayla ilgili, eğitimle ilgili görevleri var. Değil mi? Kültürle de ilgili görevlerinin olması lazım. Müzeleri açık tutuyor, onarıyor, zenginleştiriyor. Sinemada da yapılması gereken şey bu. Sinema düpedüz bir ticari meta olamaz. Bunu İngiltere denedi ve bir süre sonra bunun olamayacağını gördü.

İM: Ama Hollywood?

JŞ: Hollywood, dediğiniz gibi öyle ama Amerika'da çok güçlü bir bağımsız sinema akımı da var. Sonra, "Hollywood, Hollywood," diyoruz da, **John Ford**'dan **Orson Welles**'e kadar, saymakla bitmeyen ustalar çıkarmış. Ustalar çıkarmaya da devam eden, bir parça daha az belki bugün ama en azından çıkarmış olan bir sistemden söz ediyoruz Hollywood derken, değil mi? Sinematekler Amerikan filmlerinden geçilmiyor. Mesela burada **Stanley Kubrick**'in ölümünün 20'nci yılı münasebetiyle bütün filmleri gösterildi. Bu filmler nereden çıktı? Bir şekilde Hollywood'dan çıktı. **Kubrick**'in kişiliği çok özel bir kişilik; küçümsememek lazım. Devletin kolaylaştırıcı olması lazım, mesela bağımsız sinemacılar için. Bugün

büyük filmler yapılmıyor mu? Yapılıyor. İyi filmler yapılıyor mu Türkiye’de? Yapılıyor. Nedir sıkıntı? Bu filmler gösterilemiyor. Vizyona çıkmıyor ya da adam diyor ki gel 11.00’de bir seans vereyim sana. Böyle gayriciddi olmaz. Bunu kamu düzenleyecek. Her sinemaya diyecek ki, sen yılda 300 günün otuz sekizini, kırk dördünü, elli ikisini bunlara ayıracaksın. Nokta.

İM: Tabii. Başka Sinema bile haftalık gösterimler yaparken bazı yerlerde, şimdi sadece haftanın bir günü, Başka Çarşamba diye çıkıyor mesela. Peki, sinemayla ilk tanışıklığınız, ilk anınız nasıl ve nerede gerçekleşti?

JŞ: Çocukluğumda babam beni Pazar sabahları sinemaya götürürdü. Beyoğlu’nda, Asmalımescit’te doğdum. Elhamra Sineması vardı, bize en yakın sinema oydu; sonradan Muammer Karaca Tiyatrosu olan yer vardı. Orada Pazar sabahları çocuk filmleri gösterilirdi. O çocuk filmleri, nedense üst üste, üst üste Pazar sabahları, hatırlıyorum, **Chaplin** filmleri gösterirdi. Yani Şarlo filmleri izlemeye götürürdü babam. Yaşım herhalde beş, altı, yedi filan olsa gerek. Beyoğlu’nda yine başka sinemalarda benim görebileceğimi düşündükleri filmler için annem, babam ve babaannem beni sırayla sinemaya götürürlerdi. Dolayısıyla sinemayla çok küçük yaşta tanıştım. İşte o yıllarda -benim yaşımda olan birçoklarımız gibi- televizyonu bilmeyen, telefonu bilmeyen, bilgisayarı bilmeyen, yani olmadıkları için bilmeyen insanlar için sinema mucizevi bir şeydi. Büyük salonda, büyük ekranda olağanüstü hikayeler izlemek... Tarzan filmleri vardı, seriyaller vardı. Gayet iyi hatırladığım filmlerden biri, **Buñuel’in Robinson Crusoe** diye bir filmi. Bilinmez, az bilinir ama nasıl olduysa o film, **Buñuel** için değil ama herhalde Robinson Crusoe ismi yüzünden Türkiye’ye getirildi. Çok korkmuştum bu filmde, hatırlıyorum. Özellikle hayvanlardan çok korkmuştum, seslerinden falan. Geceleyin adam ağacın üstüne çıkıyor ve bütün gece o ulumalar, sesler... Babam bana “Gidelim istersen,” demişti. Kendime yedirememiştim. Ara sıra gözümü kapayıp idare ediyordum. O bir sinema anısı olarak kaldı bende. Tabii Beyoğlu’na yakın bir yerde oturmak olağanüstü bir şans, müthiş bir şey. Sinemadan, tiyatrodan geçilmeyen bir yerdi. Uzağa gitmeye gerek yoktu. Zaten uzağa gittiğinizde de sinema yoktu. Yani, benim İstanbul’unun en uzak noktası Şişli’ydi.

İM: Bütün sinemalar hep Beyoğlu’nda mı toplanmıştı?

JŞ: Yalnız Beyoğlu’nda değil. Karşıda da sinemalar vardı. Süreyya Sineması vardı, o zamanlar burası [Süreyya Operası] sinemaydı. Birçok sinema vardı. Bu tarafta da

vardı. Fatih taraflarında, Şehzadebaşı'nda da sinemalar vardı. Aradaki fark, bir film orijinal dilde geçiyordu Beyoğlu'nda; Fatih, Şehzadebaşı'nda ise dublajlı geçiyordu. Altyazı okuma bir sorundur hepimizin bildiği gibi.

İM: Bizdeki ilk filmler de böyle altyazıyla gösterilmiş sanırım. Hele Osmanlı döneminde eski yazıyla. Sonra onların üzerine yeniden Türkçe yazıldı mı, değiştirilmiş mi bilmiyorum ama o kopyaları çok görmek isterim. Değişik geliyor bana. Bazen anlatıyorlar kitaplarda, anı kitaplarında.

JŞ: Araştırmacıların kitaplarında geçiyor. Ali Özuyar'ın var, Arda Odabaşı'nın var. Başka arkadaşlar da var, isimlerini saymayarak haksızlık etmeyeyim. Osmanlı döneminin sinemayla ilişkisi konusunda çok değerli çalışmalar var. Çünkü nihayet, düşünün bu kadar yıldan sonra, Türkiye'de sinema yazarları (sinema tarihçileri demek daha doğru olur) eski yazıyı öğrenme ihtiyacını duydular ve dolayısıyla o dönemin gazetelerini, basınını takip etmek, incelemek şansına eriştiler. Bugüne kadar, sinema yazarları sinema kitabı yazıyordu, Türkiye'de Sinema diye yazıyordu ama Latin harflerinden başka bir şey bilmedikleri için eski metinlere erişmeleri (gazete olsun, kitap olsun) mümkün değildi. Mümkün olmayınca, atış serbest durumunda birtakım şeyler yazılmıştı. Şimdi ciddiyete bindi tabii bu iş. İyi de oldu.

İM: Güzel. Bir de karanlıkta kalan pek çok şey açığa çıkıyor bu şekilde. Yani "ilk filmimiz" tartışması gibi belki çözülecektir.

JŞ: Şüphesiz öyle. Gördüğünüz gibi, hiçbir şey saklı kalmıyor. Yavaş yavaş birtakım şeyler çıkıyor ortaya. Yeter ki o emek verilsin, ki o kadar da zor bir şey değil. Dil aynı dil, yazı farklı. O yazıyı da çok çabuk öğrenmek mümkün.

İM: Mümkün tabii, neticede Kur'an da okunuyor. Ondan yola çıkarak da Osmanlıca'yı çözebiliriz.

JŞ: Bugün belki kullanılmıyor ama stenografi diye bir şey var biliyorsun; sekreterlerin kullandığı kısa işaretlerle not almak. Bunu üç haftada öğreniyorlar, ki öbürünü öğrenmek şimdi çok daha kısa zaman alır. Kendi edebiyatımıza, tarihimize, kültürümüze sahip çıkmamızdan daha normal bir şey olabilir mi?

İM: Kesinlikle. Peki o dönemdeki Osmanlıca yayınların en azından bazıları Türkçe olarak yayımlanmadı sonradan, değil mi?

JŞ: Hayır. Hiç kalmadı. Arşivlerde kaldı. Arşivlere de erişilmedi, çünkü yazı bilinmiyordu. Bu bahsettiğimiz ise yeni bir olay. On yıllık, on beş yıllık bir olay. Sinema tarihçileri, akademisyenler... bunlara teşekkür borçluyuz. Ciddi çabalar harcıyorlar, çok ilginç belgelere ulaşıyor. Sadece ilk filmin hangisi olduğu

konusunda değil, başka ülkelerde olsa bilinecek birtakım şeyler burada hala böyle bir esrar perdesi altında. Mesela orada hangi sinema vardı? Adı üstünde tartışılıyor. Kardeşim bu yetmiş, seksen yıllık bir hikaye; üç yüz yıllık bir olaydan söz etmiyoruz. Bu konuda soru işaretleri var; acaba niye? Çünkü kaynağına erişilemedi. Kaynağına erişildiği takdirde orada neyin ne zaman olduğu anlaşılır.

İM: Peki, ben diğer soruya geçmeden önce size bununla alakalı bir şey sorup fikrinizi alayım. Sizce Ayastefanos ilk film mi? Yoksa Manaki Kardeşler mi bizim ilk sinemamız?

JŞ: Şimdi neyin ilk filmi olduğu konusunda anlaşmamız lazım. Eğer *Osmanlı Devleti'nde* çekilen ilk film diyorsak, eldeki kaynaklara göre —tabii başka filmler de olabilir, kayıp olabilir, kayıp olduğu için de bilmiyoruzdur— hiç şüphesiz **Manaki Kardeşler**'in filmleridir. Çünkü onlar Osmanlı vatandaşı idiler. Yani bir insana “Sen kadınsan yoksun, sen Hristiyanınsan yoksun, senin boyun bir elli, yoksun,” demek doğru değil.

İM: Filmlerinin ve fotoğraflarının altına mutlaka Türkiye ibaresi koymuş Manakiler.

JŞ: Tabii. Onların öyle bir derdi yok ki. Onlar Manastır'da oturan, fotoğrafçı ve film çeken adamlar. Hayatlarını böyle kazanıyorlar. Zaten adam denemek için babaannesini, anneannesini falan çekmiş ilk, yün eğirirken filan.

İM: Biz sahip çıkmazsak Yunanistan sahip çıkıyor.

JŞ: Makedonya sahip çıkıyor.

İM: Makedonya. Adam kocaman Ulis'in Bakışı'nı çekti onlar üzerine.

JŞ: **Angelopoulos**, tabii. Demek istediğim, **Ayastefanos** hikayesi, bir araştırma ciddiyetsizliği yüzünden ya da yetersizliği yüzünden ortaya çıkarılan bir film. Biraz ulusallık, işte “Bak ne güzel, Rusların anıtını yıktık, yıkarken de çektik,” filan. Şimdi var mıydı, yok muydu? Anladığımız kadarıyla, yeni çıkan belgelerin ışığında, bu film çekildi ve gösterildi. Fakat sanıldığı kadar iyi değildi, ya görüntüsü bulanıktı ya bir şeyi eksikti... İki üç kere gösterilmiş zaten. Sonra kayboldu gitti. Bir daha da adı anılmadı.

İM: *O fotoğraflar, hani hep sinema kitaplarında çıkar ya, onlar filmde parçalar mı diye de çok merak ederim.*

JŞ: Bilmiyoruz. Orijinali yok ki, bilmiyoruz ki. O çekilmiş ve gösterilmiş; gazetede ilanı var, yarın akşam şu şu film diye. Ali Efendi Sineması'nda gösterildiği besbelli. En azından gösterilmediği konusunda bir işaret yok. Ama ondan sonra bu film, hani o zamanki birçok film gibi, yani artık sıkılmış limon gibi, sıkıldı, kullanıldı, bitti. Bir kenara atılmış, oradan da kaybolmuş gitmiş. Ama o film var mı, yok mu, çekildi mi, kim çekti, nasıl çekti filan... Ha sonra, kimin çektiği önemli mi? Bir dereceye kadar önemli. **Fuat Uzkınay** mı çekti, yoksa **Weinberg** mi çekti, yanındaki bir çırak mı çekti, onu bilmiyoruz. Bir sürü varsayım sayılabilir. O zaman çekilen filmler çoğunlukla kurmaca filmler. İki makine çekiyordu. Tabii, birinci makine bozulursa diye. Güvenilir şeyler değildi. Garantiye alınıyordu. İki makine yan yana konup, iki kameramanla çalışılıyordu. Şimdi bu Türk işi diye tek makinayla çalışılmış olabilir imkansızlıkta. Olabilir, bilemiyorum.

İM: *Hacı Mehmet Duranoğlu Bırakın Çocuklar Oynasın diye bir film çekmişti. Onda bile...*

JŞ: Biliyorum, **Saadet Özen**'in editörlüğünde.

İM: *Onunla beraber çektiler. Bir sahnede Sultan Reşat bir yerden çıkıyor da birkaç kamera aynı anda çekiyor.*

JŞ: O 1911... Tabii, çünkü **Sultan Reşat**'ı hem **Manaki Kardeşler** çekti, hem **Weinberg** çekti. Bunu biliyoruz. **Weinberg**, **Sultan Reşat**'tan yetki, izin alarak en yakınına kadar yaklaşıp film çekmeyi başardı. Yakın plan, o zamanlar teleobjektif falan yok daha, tabii yaklaşması lazım. Özel izinle o yetki **Weinberg**'e verilmiş. Ama **Manaki Kardeşler** de çekiyordu daha başka bir yerden, daha uzak bir yerden çekiyorlardı aynı şeyi diye biliyoruz. Bu da 1911, **Sultan Reşat**'ın Selanik Gezisi, o da 1914'ten, yani **Ayastefanos**'tan önce.

İM: *Öte yandan “İlk belgesel mi yoksa ilk konulu film mi, film sayılmalı?” diye bir tartışma da var. Hani Simavi'nin filmleri var ya. Sonra Bican Efendiler var aynı yılda.*

JŞ: Tamam. Bunları, bu ayrımları yapabiliriz. Şimdi şöyle söylemek lazım; biliyorsunuz, 18'inci yüzyılda büyük botanik uzmanları nebatları, bitkileri sınıflandırdılar. Bu sınıflandırma dünyada ilk sınıflandırma geleneğidir. Ondan sonra hayvanlarda da, “omurgalılar”, “omurgasızlar” diye... Daha önce “hayvan” vardı, başka bir şey yoktu. Sonra bir ayırım yapıldı; bunlar ciddi bir şekilde Fransa'da bu sınıflandırmayı yapmaya başladılar. Çiçekler birbirinden ayrıldı. Üreme biçimlerine göre adlandırıldı. Bunlar bugün başka dallarda da yapılabilir.

Sinemada da aynı şekilde; belgeseller ayrı, kurmacalar ayrı, uzunlukları itibariyle kısa ayrı, uzun ayrı gibi sınıflandırılabilir. Her şey mümkün. Hangi sermayeyle yapıldıkları; yabancı sermaye mi, Türk sermayesi mi; bu sınıflandırmaların hepsi mümkün, bunda bir yasak yok. Ama biz niye kurmaca filmi öbürlerinden daha önemli bir yere koyalım? Zaten sinemanın ilk yıllarında “Bir filmin süresi bir buçuk saat değilse film değildir!” diye bir şey yoktu ki. “Film”di bunlar. **Lumiere Kardeşler**'in dünyanın başka yerleri gibi İstanbul'a da gönderdikleri kameramanlar Haliç'i çektiler. Türkiye'de çekilen ilk film hangisi dersiniz, Türkiye'de çekilen ilk film bunlar, **Lumiere Kardeşler**'in operatörlerinin çektiği filmler.

İM: *Peki, 65'teki ilk Sinematek'in kuruluş amacı, süreci ve işleyişi neydi, nasıldı?*

JŞ: 60'lı yılların başından itibaren birbirlerini tanımadan bu yönde bir arzu göstermiş olan kişiler (**Onat Kutlar**, **Hüseyin Baş**, **Şakir Eczacıbaşı**) ayrı ayrı kollardan sinemateğe ilgi duydular. Çünkü yurt dışında, kimileri (**Şakir**

Eczacıbaşı gibi) Anglofon, İngiliz kültürlü olduğu için Londra'da, kimisi (**Hüseyin** ve **Onat** gibi) Fransız kültürlü oldukları için Paris'te, Sinematek diye bir olgunun farkına vardılar. Gittiler filmler seyrettiler. "Aman bu müthiş bir şeymiş!" dediler ve böyle bir şeyin oluşmasını, Türkiye'de de olmasını istediler. Fransız Sinemateki nezdinde başvuruda bulundular, çünkü en önemlisi oydu. Belki de Fransız Sinematekini kuran **Henri Langlois** İzmirli olduğu için bir çeşit akrabalık bağı var diye duygusal bir açıdan ona gidildi. O da "Yahu, sizin her hafta biriniz geliyor," demiş. "Siz birbirinizle bir araya gelin, ben size yardım ederim," demiş. Bunun üzerine on beş kişi —saygıdeğer insanlar, akademisyenler, gazeteciler, sinema insanları— Sinematek'i kurdular. Film kültürünü yaymak için, koleksiyon yapmak için. Bu belgeler zaten var. Bugünkü Sinematek'in internet sitesine girerseniz olanı biteni görürsünüz.

İM: Kulüp Sinema 7, yani Şekeroğlu'nun ekibi Sinematek'ten mi koptu yoksa onlar ayrı bir ekip miydi?

JŞ: Hayır, Kulüp Sinema 7 daha erkendir. Kulüp Sinema 7 1962'de kuruldu. Sinematek 65'te kuruldu. O zamanki adıyla Güzel Sanatlar Akademisi olan yerde, Boğaziçi'ne bakan mekanlarında öğrenci sinema kulübü kurup, orada film göstermeye başlamışlardı 1962'de. Oraya da giderdik film izlemeye ve tabii bir sinemateğin, bir sinema kulübünün gösterebileceği filmleri göstermişlerdi o zaman. Yani daha eskidir.

İM: Birbirinize tavır yoktu değil mi? Onlar da geliyordu size.

JŞ: O zaman yoktu. Şöyle, 1965'te Sinematek kurulduktan çok kısa bir süre sonra, Yeşilçam sinemasıyla Sinematek arasında çok önemli bir temel kavram anlaşmazlığı çıktı. Bunların da belgeleri yayımlandı. Orada, kısa bir süre sonra Türk Film Arşivi halini alan Kulüp Sinema 7, Yeşilçam sinemacılarının yanında yer aldı. Dolayısıyla Sinematek'le arası bozuldu; koptu. Bir daha da onarılmadı o ilişki.

İM: 65'teki Sinematek kurumsallaşma ve programlama sürecinde nerelerden destek buldu, nasıl zorluklarla karşılaştı? Kapanmasının temel nedeni neydi?

JŞ: Sinematek bir dernek olarak kuruldu. Üyeleri vardı. Üyelerinden bir aidat alıyordu. Bununla masraflarını karşılıyordu. Filmleri, dediğim gibi genellikle yabancı temsilciliklerden, telifsiz olarak sağlıyordu. Bu film temininde büyük zorluklar olmuyordu, çünkü Fransa, İtalya gibi önemli sinema ülkelerinin yanında o zaman Doğu Bloku denen ya da Sosyalist Ülkeler denen ülkelere de, Ruslar

kadar, Bulgarlar, Polonyalılar, Çeklerden de filmler geliyordu. Yani bir hayli zengin bir program oluşturmak mümkündü. Sorun olmaz mıydı? Tabii ki olurdu. O sorun aslında herkesin sorunuydu. O da sansür sorunuydu. Türkiye'deki sansür zaten bildiğiniz gibi, belalı bir şey. Türkiye'de **Behiç Ak**'ın yaptığı bir sansür filmi vardı, bir belgesel. Geçenlerde onu bir daha izledim. İnanılmaz şeyler olmuş. Biliyoruz tabii olanı; film kırılmış, falanca film çıkarılmış, falanca film şey olmuş gibi. Sansür her zaman büyük bir sorun. Çünkü sinemaya önem verilmişti. Sinemanın ilk yıllarından itibaren sinemanın çok önemli bir kitle iletişim aracı olduğunu yöneticiler anlamışlardı her yerde. En başta **Lenin** 1922 yılında —belgesi var, Milli Eğitim Bakanı , komiseri diyebileceğimiz **Lunaçarski**'yle yaptığı bir konuşmada, Şubat 1922 galiba— “Sinema çok önemli. Buna önem vermeliyiz,” diye talimatlar veriyor.

İM: Bizde de Enver Paşa başlatıyor mesela.

JŞ: Enver Paşa, askeri yönden, 1. Dünya Savaşında, propaganda yapmak için bu işe giriyor. Almanya'ya gidip gelirken bakıyor Almanya'da tatbikatlarda kamerayla filme çekiyorlar. “Bu demek ki önemli bir şey,” diyor. Millet cephelede ölürken sinemalarda “Kahraman askerlerimiz dövüşüyor, zaferler kazanıyor” gibi propaganda filmleri gösteriliyor. Her ülke yaptı bunu. Dolayısıyla bu olay devlet kontrolünde olmalıydı, kalmalıydı. Gelişigüzel bir adamın bir filmi çekip artık onu sinemalarda göstermesi mümkün olamazdı zaten. Nitekim ilk filmler de, kaybolmuş filmler bile... Mesela ilginç bir şey var, **Matmazel Blanche**'in oynadığı **Mürebbiye** filmi kim yasakladı biliyor musunuz? Fransızlar yasakladı. Çünkü hafifmeşrep bir Fransız kadını olamaz, bir mürebbiye olamaz, gösterilemez diye. Ondan sonra Türk sineması da hep böyle gitti. **Yıldız Kenter**'in oynadığı bir filmde tecavüz sahnesi var, tecavüze uğruyor filmde.

İM: Orhan Gencebay'ın filmiydi herhalde, Zulüm.

JŞ: Orhan Gencebay'ın filmiydi. Bir devlet sanatçısı tecavüze uğrayamaz diye sansür müdahale etti.

İM: Aynı filmin orijinalinde de Aliye Rona tecavüze uğruyordu.

JŞ: Devlet daima böyle kendisini aşan bir sürü yerde kontrolü elinde tutmak istediği için sansür başa bela oldu. Türkiye'de bir sansür nizamnamesi yoktu. Yasaklayan istediği gibi yasaklıyordu. Sonra bir nizamname alındı. Kimden alındı? İtalyanlardan. Hangi İtalya'dan alındı? Faşist İtalya'dan, **Mussolini** İtalyasından alındı ve tabii böyle bir gelenek oluştu. “Sansüre takılan filmler geleneği” diye

adlandırılabilir bir şey. Sinematek'in de böyle şeyleri vardı. Mesela **Potemkin Zirhlisi** gibi bir film, sessiz film, değil mi? Arada Rusça yazılar var, Rusça yazıların saklanması, gizlenmesi koşuluyla, daha doğrusu çıkarılması koşuluyla izin verildi. Yahu bir filmde yüz tane yazı var. O filmi kuşa çevireceksin de nasıl iade edeceksin? Dolayısıyla yazı çıktığında projeksiyonun önünü siyah bir kartonla hemen kapatıp, geçtiğinde hemen açıp, kapatıp, açıp, kapatıp, açıp filmi gösterdik. Kaldı ki bugün Türkiye'de Rusça bilen var. O zaman Rusça bilen hiç kimse yok. Yani hiçbir anlamı yok. Ki film işte 1905'i anlatıyor filan. Birçok filmimiz bu yüzden sansüre takılıyordu. O zaman gösteremiyorduk birçok şeyi.

İM: Faşist Mussolini'den bahsedince aklıma bir şey geldi. Aslında bu sinemateklerin oluşumuna sebep olan adamlardan biri de o diye düşünüyorum. Venedik Film Festivali'ni yapıyor. Kendi propagandası için bütün ödülleri İtalyan ve Alman filmlerine verince sinemacılar rest çekiyor. Kendi kulüplerini kuruyorlar; kendi filmlerini gösterip, farklı festivaller yapmaya başlıyorlar. Cannes çıkıyor sonradan. O, bu oluşumlara neden oluyor diye biliyorum.

JŞ: Doğru, doğru. İtalyanlar'ın en önemli arşivlerinden biri olan Roma, ki içinde Cinecitta Stüdyoları var, Almanya'daki UFA Stüdyoları gibi. **Mussolini** tarafından kurulmuş stüdyolardı bunlar. Onların bahçesinde (bahçe derken ormandan söz etmek daha doğru olur, o kadar büyük bir yer) Roma'daki İtalyan Sinemateki, ki İtalya'da birkaç tane var, orada kuruldu. Roma'da, o zaman şehrin dışındaydı, şimdi içinde kaldı. Şehir büyüdü, ama onlara dokunamadılar. Kimse dokunamadı. **Mussolini**'den sonra kimse dokunamadı. Böylece bugün neyse ki başka bir anlayışla çalışmalarına devam ediyor.

Onat Kutlar ve arkadaşları ayrıldılar. 12 Eylül geldi. Kapanmasından başka bir yol yoktu, çünkü dernekti. Sonra bir daha harekete geçirmediler. İstanbul Sinema Günleri gibi başka heyecan verici etkinlikler oldu. İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı kuruldu. Daha ciddi bir şekilde çalışmaya başladılar. Dolayısıyla Sinematek'in o zaman için görevi bitti demekten sıkılmamalıyız. Ama şimdi yeniden doğuyor. Onun için, arada kayıp yıllar var mı yok mu, bunun muhasebesini tarihçiler yapsın.

İM: Bunca yıldır Sinematek'in açılması için girişimde bulunulmamasının nedenini de buna bağlıyorsunuz zaten. Bunu cevaplamış olduk. Paris Sinemateki de belediye ya da devlet desteği alır mıydı? Belediye destekli bir kültürel girişimde özgür olunabilir mi? Sizin ilişkileriniz nasıl?

JŞ: Sinematekler, Film Arşivleri, biliyorsunuz, aynı şeyler. Aslında daha çok Güney Avrupa Sinematek adını kullanır, Kuzey Avrupa Film Arşivi adını kullanır. Aynı şeylerdir. Fransa'daki Sinematek en eskisidir. Bir dernek olarak kuruldu. Çok çabuk büyüdü ve uzunca bir süre sonra devletten yardım almaya başladı. Paris Belediyesinden değil, direkt Kültür Bakanlığından. Büyüdükçe büyüdü ama sonra 1968'de Sinematek'in yöneticisi **Henri Langlois** devlet tarafından görevinden alındı. Sinematek'in yönetim kurulunda, devletin para yardımı olduğu için devlet temsilcileri vardı. Onların öbür üyeleri etkilemeleriyle **Henri Langlois** görevden alındı. Büyük olay çıktı. '68 olayları dediğimiz gerçek olayların kaynağının bu olduğu söylenir. En azından onlardan biri kesin. Elli yıl da geçtiği için aradan bu söylenebilir. Sonra **Henri Langlois** geri döndü. Devletle ilişkileri biraz farklılaştı. 77'de **Langlois** öldü. Bugün Paris'teki Sinematek, bambaşka bir görünüş kazandı. Önemlidir. Zaten Sinematek'in film koruma ile ilgili görevlerini Devlet doğrudan doğruya üstüne aldı. Çünkü bu çok uzmanlık gerektiren ve pahalı bir işti. Sinematek'le devlet beraber çalışıyor bu konuda ama işi, maaşlarını devletin ödediği devlet memurları yapıyorlar. Önemli bir şey tabii. Belediyenin yardımı yok. Devletten yardım alıyor. Özel bir kurum, yani dernek statüsü devam ediyor. Her yıl genel kurulunu yapıyor. Devlet temsilcileri var. Bu şekilde devam ediyor. Ama belediyeler konusuna da girmek isterim çünkü Kadıköy Belediyesi de Sinematek konusunda bir rol üstlenmiş durumda. Birçok ülkede sinemateklerin oluşmasında çok önemli roller oynayan ve oynamaya devam eden kurumlar, kamu kuruluşları belediyelerdir. Ama dünyanın en büyükleri arasında belediyelerin önayak olduğu ya da desteklediği sinematekler de vardır. Bazı ülkelerde hem devlet hem de belediye vardır. Bazı ülkelerde sadece devlet vardır. Bazı ülkelerde ya da kentlerde sadece belediyeler vardır. Onların arasında çok büyükleri var. Ancak son yıllarda, bu belediyelerin önayak olduğu ve yardım ettiği sinemateklerde, artık sinema çok çapraşık bir şey olmaya başladığı için, teknolojilere çok bağlı olduğu, büyük uzmanlıklar gereken kurumlar olduğu için yavaş yavaş bir vakıf statüsüne doğru dönüşümlere rastlanıyor. Çünkü bir filmi bir yerden bir yere postayla göndermek için postaneye gittiğinizde ödediğiniz dört buçuk liranın makbuzunu belediyeden tahsil etmeniz için altı ay gerekiyor. Her ülkede bu belediye sistemi ağır çalışan bir sistemdir. Buna artık tahammül yok. O yüzden vakıflara dönüştürülüyor. Aynı personel çalışıyor. Devlet, belediye yine yardımını yapıyor. Yönetim kurulunda hiç şüphesiz belediye başkanı ya da onun temsilcisi bulunuyor. Burada bir değişiklik

yok. Yine o kent için çalışıyor, yine o belediyenin çıkarlarını, yani kültürel çıkarlarını kolluyor. Ama biraz daha özgürce hareket kabiliyeti sağlanmış oluyor bu şekilde. Kadıköy'deki Sinematek de bir belediye sinemateği. Başka ülkelerde olduğu gibi. Buna şaşmamak lazım. Var mı öyle bir olay? Var. Dünyanın en önemli sinemateklerinden birkaçı doğrudan doğruya belediye sinematekleridirler.

İM: Ama 65'teki deneyim belediye üzerinden yapılmamıştı.

JŞ: Değildi. Normal bir dernekti. Şimdi bir dernek değil, tamamen belediyenin bir birimi olarak işliyor.

İM: Bu aslında konuşmamızda geçti ama bir daha sorayım. Film gösterimleri esnasında telif sorunları nasıl çözülüyor? Sıkıntı yaratıyor mu? Bir söyleşinizde koleksiyonlardan bahsettiğinizi hatırlıyorum. Bununla alakalı bir şey. Örneğin telif sorunu çıkıyor mu?

JŞ: Yok.

İM: Mesela geçen yıllarda elli film gösterdiniz, değil mi?

JŞ: O üç yıl önce. 2016'da gösterilen elli filmin varoluş nedeni, bugünkü Sinematek'e göre biraz farklıydı. Sinematek'in kuruluşunun ellinci yılını, **Onat Kutlar**'ın ölümünün, öldürülüşünün yirminci yılını anmak söz konusu idi. İki tarih çakışıyordu. Dolayısıyla o filmler üç ayrı yerde birer gösterimle gösterildi. Caddebostan Kültür Merkezi'nde, Pera Müzesi'nde ve Boğaziçi Üniversitesi'ndeki Mithat Alam Film Merkezi'nde gösterildi. İzinler alındı. Türk filmlerinin hepsiyle ilgili olarak yapımcılarından izinler alındı. Hiçbiri, sağ olsunlar, telif istemediler. Böyle bir özel gösterim için izin verdiler. Yabancı filmler telifsiz gösterildi. DVD olarak gösterildi. BlueRay, DCP henüz bugünkü kadar yerleşmemişti. Bunun böyle olmaması daha iyi olurdu ama gösterildi. Telifin peşine gidilmedi. Kimse de bunun peşine düşmedi. Ama şimdi, madem ki Sinematek kurumsal bir yapıya sahip ve belediyeyi de içeren bir çerçevede çalışılıyor, bunun telifsiz olması mümkün değil. Her bir filmin telifli olması lazım. Eğer telifsiz oynaması yapımcısı tarafından kabul edilirse ne ala, o zaman teşekkürlerimizde filmi gösteriyoruz; yazılı izin alınıyor. Film güdültüye getirip göstermek yok. Zaten bu programlar yayımlanıyor. Oradan da izleniyor.

İM: Anladım. Bu elli filmin siz hepsini DVD'den gösterdiniz.

JŞ: Evet. Dolayısıyla sorun şurada; filmin sahibi olarak siz, yapımcısı olarak siz benden 10 lira da isteyebilirsiniz, 10 bin lira da isteyebilirsiniz. Ondan sonra benim imkanlarım, arzum bunu dengeleyici bir rol oynarsa daha ucuza alabiliyoruz. Ya

da istediğiniz parayı veriyorum, vermek zorunda kalıyorum varsa. Yoksa da o filmi göstermiyoruz. Bu kadar basit.

İM: *Peki bundan sonraki gösterimlerinizi de hep DVD üzerinden mi yapacaksınız?*

JŞ: Hayır, asla. Bir gösterimi, zaten gösterim kalitesi itibarıyla DCP olarak yapmak gerekiyor. Zaten Uluslararası Film Arşivleri Federasyonu, üye (henüz üye değiliz ama üye olmak niyetindeyiz) sinemateklerden DCP'ye, 16 mm'ye ve 35 mm'ye sahip olmalarını istiyor.

İM: *Üçüne birden mi yoksa sadece DCP yeterli oluyor mu?*

JŞ: Hayır üçü de.

İM: *Yani her filmin üç kopyası olacak.*

JŞ: Hayır, her filmin değil. Bir filmin 16 mm'lik kopyası olacak, bir filmin 35 mm'lik, bir filmin de DCP olacak.

İM: *Yani bu üç çeşitten birisi mutlaka olacak.*

JŞ: Elbette, gösterebileceksiniz.

İM: *Anadolu'da pek çok sinema topluluğu var; Samsun'da bizimki, Kars var, Lüleburgaz Sinema Topluluğu var mesela. Bunlar da Sinematek şubeleri gibi işleyebilirler mi? Nasıl bir işbirliği yapılabilir, yapılabilirse?*

JŞ: Bunların hiçbiri sinematek olarak işleyemezler. Türk Sinemateki ayrı bir oluşumdur. Bir sinematek kurulabilir, dernek olarak kurulabilir. Samsun Sinematek Derneği kurulabilir. Samsun Belediyesi bir sinematek kurulmasını uygun görebilir. Bir sinemateğin adının sahibi yok. Öyle bir şey söylenemez. Önce amaçları tespit etmek lazım. Hangi amaçla film gösterimi ya da film koruma yapmak istiyorsunuz? Elinizde bir kere böyle bir alan var mı? Film korumak için filmlerin olması lazım. Korunacak film yoksa etrafınızda, koleksiyon yapacak unsurlar yoksa... Dediğim gibi bunlar fotoğraf olabilir, afiş olabilir, senaryo olabilir. Mendil olabilir, oyuncunun kullandığı gömlek olabilir. Kitaplar, sinema kitapları olabilir. Sinema kitaplığı da arşivin bir parçasıdır hiç şüphesiz.

İM: *Tabii. Adana'daki müzeler gibi. Sinema müzesi. Kıyafetler, daktilolar, bir sürü şey. Ama benim sorum direkt olarak sinematek olmak anlamında değil. Topluluklar, bizler Sinematek'le nasıl bir işbirliği yapabiliriz?*

JŞ: Şu anda bir şey söylemek mümkün değil.

İM: *Önce bir yerleşmek lazım.*

JŞ: Tabii. Bir kere Şu çok önemli bir ayırım. Maddi bir Őeyden bahsetmek istemesem de ille de bahsetmem lazım. Kadıköy Belediyesi'nin bu işe yatırdığı paralar Kadıköy'e, Kadıköy sakinlerine, Kadıköy'de oturanlara yaramalı. Böyle. Ben Adana'da, Samsun'da film gösterecek kadar zengin değilim derse, ki diyecektir günün birinde, bunu yargılamamak lazım. Niye bize yardım etmiyorsun türünden bir eleŐtiriye tutmamak lazım. Ama sizinki gibi kuruluŐlar, topluluklar bir filmin gösterimini, telifini, yol parasını, Őusunu busunu ve gerekli yazıŐmaları yapacak olursa zaten o filmi kendiniz elde edersiniz. Dediğim gibi. Ama bizden, sözgelimi, günün birinde "Kara film festivali yapmak istiyoruz, bize on tane kara film adı önerebilir misiniz?" deseniz, tabii ki yaparız. Zaten yle etkinliklerimiz olacak, hazırlanıyor. İstanbul'un başka semtlerinde, yani Kadıköy'n dışında demek istiyorum, veya doğrudan doğruya İstanbul'un dışında... Festival gibi Őeylerde Sinematek markasının ne çıkarılacağı birtakım hazırlıklarımız var. nk marka değerı var Sinematek'in...

İM: *Mesela bütün bir film festivali içerisinde Sinematek gösterimleri gibi ayrı bir gösterim diyorsunuz.*

JŞ: Ayrı bir bölüm. Öyle bir Şeyin olması için hazırlıklarımız var. Hani bu eğer Samsun'da yapılacak gsterimlerinizin, tırnak içinde, saygınlığını arttıracak bir Őeyse, o da düŐünülebilir. Ama Kadıköy Belediyesi izin verirse. Ve bu konuda bir kuruluŐluk bile yatırıma söz konusu olamaz. Yani bunun altyapısını sizler sağlayacaksınız ve tabii dolayısıyla bir de Şu var, gösterimin kireç badana boyalı bir duvarın önünde olmaması lazım. Uygun bir...

İM: *Yok. Sadece sinema salonunda.*

JŞ: Uygun bir teknikle olması lazım. Değer mi?

İM: *Yani, yazlık sinema gibi bir Şey değeril.*

JŞ: Hayır, yazlık sinema da olabilir. Bizim yazlık gsterimlerimiz oldu geçen yıl. Olağanüstü bir Şey yaptık. 11 metreye 5 metre, oturma yerleri olan bir alan. Onu gerçekleştirdik. Olağanüstü güzel bir Şey oldu. Bunun, tırnak içinde, mühendisliğini yapabiliriz, *fikri* mühendisliğini. Bunu geliŐtirebiliriz. Ama önce yerimizin bir açılması lazım.

İM: *Yeşilçam'la iliŐkilere geelim. O dönemdeki programlarınızın yabancı sinema ağırlıklı oluŐu, Sinematek hakkında olumsuz yorumlara yol açmıŐtır sık sık. Bu bir yanlış anlamadan dolayı mı? Siz nasıl yorumluyorsunuz? Bu soruya ek olarak Onat Kutlar'ın Seyyit Han yazısıyla baŐlayan Sinematek-*

Yılmaz Güney yakınlaşmasından bahsedebilir misiniz? Şöyle bir laf geçti bir konuşmanızda: “Sinematek’in özlemi Yeşilçam sinemasından ayrı bir şey yapmaktı.”

JŞ: Sinematek kurulduğunda, sinema klasiklerini, sinema literatürünün önemli örneklerini göstermek amaçtı. Bunların arasında Yeşilçam sinemasının ürettiği filmler yer almadı. Çünkü o filmler o kalitede görülmedi; Sinematek’in yöneticileri **Onat Kutlar**, **Şakir Eczacıbaşı** ve arkadaşları tarafından telakki edilmedi. Amaç sadece Türk filmi göstermek değil, amaç iyi Türk filmlerini göstermekti ve bu iyi filmler ilk programlarda olmadığı için Yeşilçam sineması, Sinematek’e cephe aldı. Yeşilçam sinemacılarından bazıları önce, solcu geçindikleri için Sinematek’i CIA başkanı **General Porter**’in kurdurduğunu iddia ettiler. Bu tutmayınca bu defa Sinematek’i komünistlerin maşası olarak gösterdiler. İkisi de gayrı ciddi şeylerdi. Aslında gücünü yitirmekte olan bir Yeşilçam sinemasının debelenme çabalarıydı. Sinematek’in Türk filmleri göstermiyor olduğunu büsbütün söylememek lazım, çünkü Sinematek 1966 yılından itibaren, yani kurulduktan bir yıl sonra, sözgelimi, **Hudutların Kanunu**, **Kızılırmak Karakoyun** gibi filmleri gösterdi, programına aldı. Hatta kendilerinin çıkardığı *Yeni Sinema* dergisinde sanırım **Hudutların Kanunu**’nu kapak yaptı; **Ali Gevgili**’nin son derece önemli ve iyi, düzgün, klasik sinema eleştirisi literatürüne girebilecek değerinde bir yazısı yayımlandı bu filmlerle ilgili. **Lütfü Akad**’ın yönettiği filmlerdi.

Arkasından **Seyyit Han** geldi. Dediğiniz gibi, **Seyyit Han** sayesinde Sinematek’le **Yılmaz Güney** arasında sanatsal bir ilişki kuruldu. Bu ilerleyerek **Umut** filmine kadar gitti. Sonra da öbür filmlerine geçti. Tabii ki Sinematek’in görüşünde Yeşilçam sinemasının onarılmaz olduğu varsayımı vardı. Onarılamazdı. Arabamız olsun, bisikletimiz olsun; tamirci diyor ki “Değmez. Bu yine bozulur. Sen yenisini al,” dedikleri şeyler var ya... Yeni bir Türk sineması... Zaten *Yeni Sinema* dergisinin adı da o amaçla konmuş bir addı. Bu yüzden o kavga çıktı. O kavga dinmedi, devam etti. Ama sonunda Sinematek de kapandı bir süre sonra. Yeşilçam sineması işin içinden çıkamayınca önce işi şiddete, sonra seks filmlerine vurdu. Onlar da kurtaramayınca durumu, çöktü, büsbütün çöktü. Arkasından, iyi ki, **Erden Kıral**, **Ömer Kavur** gibi sinemacılar, yani ara dönemin sinemacıları kendi filmleriyle ortaya çıktılar. Sonra onların da çocukları, torunları, yeğenleri, bugün bildiğimiz kadınlı erkekli yönetmenlerin yaptıkları daha düzgün ama maalesef Türkiye’de sinemalarda yeterince izlenemeyen filmler yapmaya devam ettiler. Ama

bu filmler duruyor. Bu filmler kayıp değil. Kaybolmayacaklar ve biz bu filmleri göstermeye devam edeceğiz. Başka yerlerde de gösterilmesi için çabalarda bulunacağız. Ama ana akımı değiştirmeye, ana akımın yerine geçmeye niyetimiz yok. Bugün **Nuri Bilge Ceylan**'ın bir filmi Türkiye'de 350 bin kişi tarafından izleniyor, **Recep İvedik** 7 milyon kişi tarafından seyrediliyor. Yani 20 kere daha fazla seyircisi var böyle bir filmin. Neyin kavgasını yapacağız? Bu böyle devam edecek. Anlatmaya çalıştığım, biz bu sanat ve deneme sinemaları ağı ile alternatif bir dağıtım sistemi, işletme sistemi kurarak bu işi çözmeliyiz. Çözmek dediğim de bağımsız sinemaya bir yer oluşturmak, bir yerin oluşturulmasını sağlamak.

İM: Bu anlamda Başka Sinema uygulamasını başarılı buluyor musunuz?

JŞ: Tabii. Tabii ki başarılı buluyorum. Son derece de önemli buluyorum. Bildiğim kadarıyla ondan başka yok. Başka Sinema çeşitli yerlerde sinemalarla ilişkiye geçiyor; onlardan seans satın alıyor bir anlamda. Bir vakıf. Tabii bu da önemli bir şey. Ticari bir kuruluş değil. Vakıf olmasa Başka Sinema yirmi dört saat dayanmaz. Mümkün değil. İyi ki var, iyi ki çok değerli şeyler yapıyorlar ve geliştiriyorlar. Ayvalık'ta geçen yıl ilki yapılan sinema festivali son derece doğru ve güzel bir örnek. Devamını dilemekten başka bir şey söylemek yersiz.

İM: Tabii. Diğer soruma geçmek istiyorum. Gösterimlerinizde sansür var mıydı (Demin söylemişsiniz, Potemkin Zırhlısı örneği)? Nasıl işliyordu?

JŞ: Nasıl işlediğini ne bilelim? Daha önce nasıl işlediyse öyle işliyordu herhalde. İstanbul ve Ankara'da.

İM: Siz de gönderiyor muydunuz?

JŞ: Tabii, tabii. Filmler İstanbul'da sansüre giriyordu. İtiraz mercii de Ankara'ydı. Yani sansür yasakladığı zaman Ankara'ya gidiliyordu. Ankara'da itiraz ediliyordu. Ondan sonra yapılacak bir şey yoktu.

İM: O zaman gösterim süreci de gittikçe ileriye atıyordu herhalde.

JŞ: Tabii, şüphesiz öyle. Son derece zor koşullar, çünkü o sansürden gün almak, o sansür kurulunun çalışması, değerlendirme biçimi, bunlar ayrı bir kısa film konusu. Belgesel olmaz ama kısa film konusu olabilir. Ben buldum, hem İstanbul'daki, hem Ankara'daki sansür kurullarında. Çünkü filmi sunanın katılma hakkı vardı gösterime. Yani akıl almaz, dediğim gibi, devlet sanatçısı tecavüze uğrayamaz ya da işte böyle...

İM: "Başaklar kısa," gibi...

JŞ: Tabii, tabii. Öyle gösterildi, yok Boğaziçinde Ruslara istihbarat gibi. Böyle olacak işler değildi bunlar, ama işte bunlardan geçildi.

İM: *Demin söylediniz, değindiniz gerçi ama Yeni Sinema dergisi adını nereden aldı? Niye Yeni Sinema denildi?*

JŞ: Çünkü Avrupa'da, mesela İtalya'da **Cinema Novo** diye çok önemli, çok ünlü bir sinema dergisi de yeni bir sinema için mücadele ediyordu; yazılarıyla çabalıyordu. Başka ülkelerde de. Kaldı ki bir sinema akımı adıydı da. Mesela **Glauber Rocha**'nın da içinde bulunduğu Brezilya'daki yeni akım sineması, Cinema Novo idi. İtalya'ninki Cinema Nuovo'ydu. Fransa'daki New Wave'di [La Nouvelle Vague]. **Godard**ların, **Truffaut**ların yaptığı Cinema Novo değildi, ama birçok ülkede yeni sinema adı ya da buna tekabül eden bir ad veriliyordu. Sinemanın değişmesini isteyen, başka türlü sinema yapılmasını isteyen grupların kullandığı bir isimdi. Biz de Türkiye'deki de değişsin diye ona *Yeni Sinema* adını vermiştik; daha doğrusu Sinematek'in yönetim kurulu bu adı seçmişti, uygun görmüştü.

İM: *Dergide çıkan yazılarınızı biz yıllar sonra okuduk. Hem sizin yazarlık serüveninizi, hem de genel olarak sinema yazarlığının işlevi konusundaki fikirlerinizi merak ediyoruz.*

JŞ: Ben Sinematek'te çalışmaya başlayınca çok doğal bir biçimde *Yeni Sinema* dergisine de yazılar yazdım. Bu yazılar okunuyordu, yani okunuyordu derken yayın kurulu vardı; **Onat**'ın, **Hüseyin**'in, **Giovanni Scognamillo**'nun da üyesi bulunduğu bu kurulda yazılar yayımlanmadan önce değerlendiriliyordu. Yayımlansın, yayımlanmasın diye de bir çalışma yapılıyordu. Editoryal bir çaba vardı. *Yeni Sinema* dergisi çok okunan bir dergi haline geldi. Bugün böyle bir dergiyi çıkarmak mümkün değil, çünkü en azından puntoların küçüklüğü yüzünden kimse almaz o dergiyi. Ama biz o kadar çok yazı koymak istiyorduk ki, küçük küçük yazılar, az fotoğrafla... Bugünkü gibi değil yani; o teknikler çok değişti o günden beri. Fotoğrafları klişelemek gerekiyordu. Klişe yapmak pahalıydı. Dolayısıyla yazı yazmak fotoğraf koymaktan daha ucuzdu. O yüzden de yazılar uzuyordu. Fotoğraflara az yer veriliyordu. Çok beğenilen bir dergi olarak sürdü. O da ömrünü tamamladı bir süre sonra. Otuz sayı çıktı ve durdu. Hala bir referans dergisi olarak kabul görüyor. Tezlere konu oluyor, üniversitelerde görüyorum. Üstüne yazılar yazılıyor filan. Hem çeviri yazılar vardı, hem telif yazılar vardı.

Birtakım şeyleri açıklayıcı oldu; bir yararı oldu. Belki de o dönemde çok sinema dergisi olmadığı için böyle bir şey önem kazandı. Arkasından yenileri çıktı.

İM: Ama Yedinci Sanat sizin derginin devamı değil, değil mi?

JŞ: Değil, değil. Başka bir çaba. Sinematek'ten sonra Sinema Günleri, Sinema Festivali, Uluslararası Festival gibi bir devamlılıktan söz etmek mümkündür dedim ama dergilerde öyle bir şey yok. Genellikle dergiler konusunda bir yerden ayrılan birileri bir şeyler yapıyor. Ondan sonra onlardan da ayrılan birileri... Tek hücreliler gibi, bölünerek yeniden ürüyorlar. Ona da kötü bakmamak lazım. Demek ki ömrünü tamamlamış. Bugün Fransa'da *Cahiers du Cinéma* ve *Pozitif* gibi elli yıldan beri çıkan iki dergi var. Başkaları da çıkıyor. Ama bunlar dergi devam etsin diye, başka basın gruplarının içinde yer alan, dikiş, örgü, moda, bahçe bakımı gibi çok satan dergilerden kazandıkları paranın bir kısmını buraya yatırıyorlar. Yoksa sinema dergisinden para kazanmak çok zor. O zamanlarda bütün gazetelerin, bütün basının, günlük basının sinema yazarları vardı. Haftada üç gün sinema yazısı çıkardı bazı gazetelerde. Yani film eleştirisi çıkardı fotoğrafiyle, şusuyla, busuyla. Tabii aradan geçen zaman içinde nedenleri ne olursa olsun bunun artık değişmesi gerektiğini gördük. Bugün olay daha çok internete taşındı. Her yerde, sadece Türkiye'de değil, her yerde. Bir fonksiyonu var mı, yok mu? Şimdi, tabii bir kere, yazı yazmanın diploması yoktur. Romancılar roman lisansı, roman yazma yüksek lisansına sahip insanlar değildir. Bazıları mühendis, bazıları bambaşka yerlerden gelen... Bazıları da **Yaşar Kemal** gibi insanlar. Dolayısıyla bir eleştirmene ilk yazısını okuduktan sonra "Tamam, sen yazı yazabilirsin, haftada iki yazı yaz," diyen adam kimdir? O derginin, o gazetenin yazı işleri müdürüdür. O da işine geldiği kadar çalıştırır. Adam her gün yazısında birilerine küfrederse üç sayı sonra işine son verilir. Bunun başka bir kuralı yok. Yani kim sana bu hakkı verdi? Gazetenin sahibi verdi, yazı işleri müdürü verdi. Sen tanıyor musun onu? Sınava mı girdin yüz kişi arasından da kazandın o hakkı? Yok. Neymiş? "Efendim, ablamın okul arkadaşı." Yani bunlar her yerde böyle olur. Ama okurdan eleştiri geldikten sonra, üç tane, beş tane, yedi, dokuz tane eleştiri geldikten sonra, tabii bu devam etmeyebiliyor. Fonksiyonu var, ben olduğuna inanıyorum. Yani gayet iyi biliyorum ki eskiden Türkiye'de, sözgelimi **Tuncan Okan**'ın ya da **Atilla Dorsay**'ın yazdıkları bir eleştiri sinemaya seyirci taşıyordu. Fransa'da, İngiltere'de çok büyük, çok etkin eleştirmenler var. Amerika'da **Roger Ebert**; öldü şimdi ama, efsane...

İM: Adına film bile yapıldı.

JŞ: Gazeteden internete taşındı diye küçümsememek lazım. Bakıyorum bir amatör müzisyenin şarkısı Youtube'da üç buçuk milyon kere tıklanıyor. Demek ki başka mecralara da önem vermek durumundayız. Bir internet sitesinde çıkan bir yazı iyi yazılmış olabilir. Ha diyeceksiniz ki, "İyi de ben bunları okumaya çalışıyorum ama iyi olmadıkları kanaatindeyim." O kanıyı ben de paylaşabilirim sizinle. Genellikle bulanık yazılar. Kafa çok net değil. Anlatılmak istenen şey biraz karışık yazılıyor. Onlar biraz sıraya konarak yazılsa daha iyi olur diye düşündüğüm sinema eleştirileri oluyor. Ara sıra bakıyorum film hakkında kim ne yazmış, nasıl bir şey yazmış. Bunun bir fonksiyonunun olduğuna da inanıyorum. Bence sinema dergilerinin (kağıt dergiden bahsediyorum bu defa) en azından birkaç tanesinin daha kapsamlı araştırma yazıları içermesi lazım. İnternette araştırma yazısı yazamazsın, yani yazsan kim okuyacak sanki saatlerce. O ekranın karşısında olmaz. Basılı malzeme olarak okkalı bir dergide olur; film ve sinemacı dergisi olacak. Atıyorum, **Nuri Bilge Ceylan, Zeki Demirkurbuz, Emin Alper, Pelin Esmer** ve başkaları. Mesela bunların A'dan Z'ye bütün filmlerini, evinize kapanacaksınız, yedi kere seyredeceksiniz, sıraya dizeceksiniz, o tema, bu tema gibi bilimsel eleştiri şeklinde yirmi sayfalık bir yazı döşeyeceksiniz. Buna da ihtiyaç var ama bu dediğim koşulda. Diyeceksin ki, yedi filmi, her birini üçer kere, ikişer saatten kırk iki saat izlemek, notlarını almak, yeniden değerlendirmek... Kim verecek bunun parasını? Siz de haklı olacaksınız, değil mi? Ama buna ihtiyaç var. Ciddi şekilde yapılmış eleştirilere ihtiyaç var. Sadece Türk filmleri değil, yabancı film için de öyle. Yani bugün **Kubrick**'le ilgili otuz sayfalık bir yazı, ciddi bir yazı, Türkçe, çeviri değil. Çeviri de olabilir ama Türkiye'de bir eleştirmenin, bir sinemaseverin ya da bir edebiyatçının yazması daha iyi olur. Şimdi çok edebiyatçı sinemaya ilgi duyuyor, biliyorsunuz. **Murathan Mungan** çok ilgi duyar. **Murat Günsun** çok ilgi duyar.

İM: Selim İleri vardı.

JŞ: Selim, tabii. Bu yazarların yazıları önemli. Biliyorsunuzdur, **Tarkovsky**'nin ilk filmi olan **Ivan'ın Çocukluğu** filmi hiç kimsenin dikkatini çekmeyecekti neredeyse, ta ki **Jean Paul Sartre** onun üzerine yazana kadar. **Sartre** film eleştirmeni değil. Değil mi? Böyle bir kişi film eleştirmeye soyunduğu zaman, okkalı bir yazı yazdığı zaman birden gözler bir tarafa çevrilebiliyor. Film eleştirisinin önemi var; değeri var.

İM: *Bir de film eleştirisi yapılmadığı zaman film tamamlanmamış oluyor. Film, eleştirisiyle bir bütün haline geliyor.*

JŞ: Tabii. Hem görülmesi lazım, hem de üstüne konuşulması lazım.

İM: *Yeni Sinema bir hareket miydi? Genç Sinema'ya nasıl evrildi?*

JŞ: Yok. *Yeni Sinema* tabii Yeşilçam sinemasının yerine başka bir sinemanın gelmesini istiyordu. Bu konuda çok sert şeyler yazıldı. **Onat Kutlar**'ın polemik yazıları da yayımlandı. Böyle evrildi ve Genç Sinema hareketi çıktı. Genç Sinema hareketi, az sayfalı olmakla birlikte, bir dergi çıkardı. İşte bu hareketin Türkiye'de olan bitenlere tanık olmasının gerekli olduğunu ileri sürdü, savundu. Filmler yapmaya çalıştı. Bunu derken, küçültmek için, önemini azaltmak için söylemiyorum ama çok konuştu, çok yazdı, az film yaptı. Çünkü film yapmak da çok zordu. Yani makine yoktu. Bir kere pelikülden bahsediyoruz. Makine olduğu zaman film yoktu. Filmler olsa da bayat filmlerdi. Film olmaması ne demek düşünebiliyor musunuz? Bugün herkes cep telefonundan film çekiyor, saatlerce film çekiyor, canlı yayın yapıyor bütün dünyaya, Avustralya'ya filan.

İM: *IPhone'la çekilen filmlerin festivali var.*

JŞ: Tabii, festivali bile var. O zaman film yok. 8 mm yada 16 mm çekilen filmlerin laboratuvarında yıkanması ise çok büyük olaydı. Çünkü tezgah yoktu. 35mm'lik tezgahlar vardı ama 16 mm'lik ya da 8 mm'lik tezgah yoktu. İnanılmaz. Hadi filmi yıkattınız, montajı nasıl yapacaksınız? Makine yok. Sağdan soldan bir şeyler bulunuyordu. Sonra zaman içinde sendikalar, DİSK, makine satın aldı, işçi olayları, grevler çekilsin diye. Eğitim amaçlı daha çok. Birtakım filmler yapıldı ama o hareket kısa, uzun bir kurmaca filme dönüşmedi. Dönüşemedi. O ortamda var olamadı.

İM: *Gerçi birkaç yönetmen çıktı galiba onların içinden.*

JŞ: Birkaç yönetmen çıktı, tabii, iyi ki de çıktı ama şöyle söylemek lazım...

İM: *Engin Ayça'lar falan orada...*

JŞ: **Engin Ayça** ve **Üstün Barışta**, İtalya Sinema Okulu'nda sinema okumuş arkadaşlarımız. Türkiye'ye diplomaları ellerinde döndüklerinde Genç Sinema daha yoktu; onlar vardı. Tabii haliyle oluşumu sırasında o harekete katıldılar, ama o hareket onların, en azından istedikleri gibi, film yapmalarına destek olamadı, önyak olamadı. Sonunda onlar başka alanlarda kendileri film yapmaya çalıştılar. **Üstün Barışta** reklam filmleri çekti mesela, o konuda çok başarılı da oldu. Neden olmasın? O da bir şey ama o alanda değil. O Genç Sinemacıların arasında olan **Enis**

Rıza Sakızlı var mesela. **Enis Rıza Sakızlı** hala film yapan bir belgesel sinemacı olarak elli yıldan beri çabalarını sürdürüyor. Ona bir anlamda teşekkür borçluyuz. Biz zaten Sinematek'te **Enis Rıza**'nın filmlerini de göstereceğiz. Bir saygı olarak, elli yıldan beri film yapan bir insan olarak. **Ahmet Soner** filmler yapmaya çalıştı. Köy Enstitüleriyle ilgili yirmi yıldan beri süren bir çabası var. Asistanlık yaptı falan ama kurmaca film yapmadı, yapamadı. Genç Sinema hareketi dağıldı sonra. Ben ona şöyle diyorum: Bir hareket çıkar, gelişir, yorulur ve söner.

İM: *Onları biraz şöyle bir durum galiba değil mi, gerilla tarzı bir şey çekiyorlar.*

JŞ: Tabii. Yürüyüşleri çekmişler. Mesela 1 Mayıs '77'yi çektiler. O filmlere de ne olduğu belli değil. 12 Eylül geldiğinde, bunlar filmlerini korumak için bir yerlere saklamak istediler. Sonra o filmlere ne olduğunu bilmiyoruz. Kimse bilmiyor. Yapanlar bile bilmiyor. Bugün artık çekinmeye gerek yok; bugün artık o filmler çıkarılıp gösterilebilir, görülebilir.

İM: *Yılmaz Güney'in Bilge Olgaç'a çektiği Bir Gün Mutlaka gösteriliyor. O da o hareketleri çekmişti.*

JŞ: Tabii, tabii. Gösteriliyor.

Henri Langlois

İM: Henri Langlois *hayatınızda nasıl bir rol oynadı?*

JŞ: Ben Henri Langlois'yı ilk defa 1965'te İstanbul'da, Fransız Yeni Dalga Filmleri'nin gösterimiyle gördüm. Fransızca bildiğim için genç bir İstanbullu olarak yanında bulundum, tercüme ettim birtakım şeyleri. **Onat Kutlar**, **Şakir Eczacıbaşı** kitaplarından birinde anlatıyorlar. Bir gün Beyoğlu'nda dört kişiydik, ama dört kişi yan yana yürümek mümkün olmadığı için iki iki yürüyorduk. Biz **Onat**'la önde yürüyorduk, **Henri Langlois** başka arkadaşla yürüyordu. İnsan zaman zaman bakar arkaya değil mi, neredeler onlar diye. Sonra bir baktık, arkadaş telaş içinde "**Langlois** kayboldu," diyor. **Langlois** yok oldu. **Langlois** da 160 kiloluk, öyle kolay kolay kaybolmayacak bir adamdı. Hemen geriye döndük tabii. Nereye gider adam? Karşı tarafa baktık orada yok. Nereye kaybolur? Dükkanlara bakmaya başladık. Tam Beyoğlu'ndaki Hacı Bekir'in hizasında bulduk. İçeriye girmiş, lüp lüp lokum götürüyor, iki eliyle birer lokum filan... Bir kilo lokumu belki iki dakikada götüren biriydi. Neyse, adamı bulduğumuza memnun olduk tabii. Öyle tanıdım. Ondan sonra 66'da ben Paris'e gittiğimde **Langlois**'yla bir arada çalıştık. O beni Venedik Film Festivali'ne götürdü; bir sinema kongresine katılmamı sağladı orada. Asıl 1971'de Türkiye'ye yine büyük bir film paketiyle gelmesini sağladım diyebilirim. Tabii çok uğraştık o iş için. Kendisi bir kez daha geldi Türkiye'ye. Ve 72'de ben Fransa'ya gittiğimde, artık biraz tanışıyorduk, onunla sinema müzesinin kuruluşunda çalışmaya başladım. Müzeyi açtık ama benim gibi öyle iki kişiyle açmadık. Onun yanındaki 10'u aşkın asistandan biriydim. Sonra orada kaldım ve ölümünden sonraya kadar Fransa Sinematekinde etrafında

oluşan yedi sekiz kişilik bir ekibin içinde yer aldım. Sinema vizyonu olağanüstüydü. Sinema kokusunu onun gibi alan kimse yoktu. Çok orijinal bir insandı. Orijinal derken, sinemadan müthiş bir şekilde bahsetmeyi bilen, **Chaplin**'in filmlerini, **John Ford**'un filmlerini, Metro Goldwyn Mayer'in filmlerini Sinematek'e alabilen biri, ki kovulduğu gün bütün bu adamlar telgraf çektiler, "Filmlerimizin gösterilmesini yasaklıyoruz," dediler. Düşünebiliyor musunuz? **Chaplin** falan: "**Langlois**'yı istiyoruz. **Langlois**'yı geri verin, yoksa filmlerimizi çekeriz."

İM: *Bir güven de oluşturmuş adam.*

JŞ: Tabii. Böyle bir insandı. Çok büyük kusurları vardı. Kusurlardan söz etmenin anlamı yok. Sinemayı, filmleri birbirine yaklaştırmayı, yanaştırmayı, olağanüstü bir melekeyle, koku alma hassasiyetiyle bilen biriydi. Bir akımın filmlerini, bir İtalyan filmini, bir Alman filmini, bir Fransız filmini, aynı dönemin sessiz filmlerini mesela, müthiş bir şekilde parçalar; alıp montajlayarak bir film haline, iki saatlik, üç saatlik filmler haline getirirdi. Böyle birkaç filmi var. İnsan hayran oluyor. Yani düpedüz hayran oluyor. Bunu yapabilen çok az insan vardır.

İM: *Bakin o filmlerden hiç haberim yok benim.*

JŞ: Var, var. Bunların bir tanesini biz göstermeyi amaçlıyoruz.

İM: *Bunlar şu anda var piyasada, öyle mi?*

JŞ: Piyasada yok. Piyasada bulamazsınız. Fransız Sinematekinin koleksiyonlarında var. Bir tanesini biz göstermeye gayret edeceğiz. **Langlois**'ya saygı olarak.

İM: *Elbette. Peki, eski Sinematek'in ve yeni Sinematek'in seyirci kitesini karşılaştırırsak ne gibi farklılıklardan söz edilebilir? Mesela siz elli film gösterimi yaptınız. Oradaki gibi. Bir karşılaştırma yapabilir misiniz?*

JŞ: Yapamayız. Yapamamızın tek, yani en önemli nedeni film gösterme tekniklerinin, film izleme tekniklerinin o zamandan bugüne çok değişmiş olması. O zaman filmi seyretmek için ya sinemaya ya da Sinematek'e —ki aynı kapıya çıkar— gitmek zorundasınız; başka bir yere gidemezsiniz film izlemek için. Film izleme imkanları son derece sınırlıydı. Bizim orada film izleme ücretleri son derece düşüktü. Hatırlamıyorum ama hele öğrenciler için büsbütün düşüktü. Yıllık aidat galiba on iki liraydı. Yani ayda bir lira gibi bir şey. Tamam, paranın değeri de elli yıl önce başkaydı ama yine de çok çok ucuzdu. Çok öğrenci geliyordu ama orta yaşlılar ve yaşlılar da geliyordu. Gençlerin sayısı o zaman çoktu. Bugün gençlerin

önemli bir kısmı filmleri internette, tabletlerde izliyorlar. Bunlar beceriyorlar bu işi. Bunun yanında örneğin İstanbul Film Festivali'nde gösterilen filmler, yirmi beş liraya gösterildi. Gerçi gündüz seansları on liraydı, öğrenciler için iki liraya satılan yerler vardı ama İstinye'de bileti kırk lira olan sinemalar var. Gençlere soruyorum, kendi öğrencilerime de soruyorum, sinemaya gidiyor musunuz, ne kadar gidiyorsunuz, diye. "Az gidiyoruz," derler. Niçin? "O kadar paramız yok," diyorlar. Şimdi böyle bir olay var. Bu nedenle Sinematek'te şu anda yaptığımız etkinliklerin giriş ücretleri beş lira ve sekiz lira. Artık bir kahvede beş liraya kahve içemiyorsun, çay içemiyorsun gibi şeyler söyleniyor. Dolayısıyla gençler önemli miktarda gelmeye başladılar. İşte bütün mesele o cep telefonu ile büyük ekran arasındaki farkı görebilmelerinde ki, dediğim gibi, bu bir zevk anlayışına sahip olmaktır. İnsan vardır, güneşin batışını görünce ağlar; insan vardır, hiç etkilenmez. Ama güzel bir şey olduğunu biliyoruz, değil mi? Yani özellikle ressamlar güneşin batışını çizdiler, şairler yazdılar falan, güneşin doğuşunu da yazdılar gerçi. Ama mesela "Ne varmış bunda ya, her gün gördüğümüz bir şey bu," diyen insanlar da var. Aradaki fark biraz böyle. Yani, filozof, düşünür **Kant**'ın ileri sürdüğü, o zamandan beri geçerliliğini koruyan, üstüne çok yazılan o zevk meselesi. Bir şeyin tadına varmak, bir şeyin zevkine varmak; estetik meselesi. Bu eğitimle oluşan bir şey ama sadece eğitimle de olmayan bir şey. Varsa vardır, yoksa yoktur. Öyle bir şey var, değil mi?

İM: Zaten eğitimin kalitesi de gittikçe düşüyor ne yazık ki.

JŞ: Evet. Onun için o zamanki seyirciyle bugünkü seyirci arasında kıyaslama yapmak zor.

İM: Kurulmakta olan Sinematek'ten beklentileriniz nedir? Öncelikle kimlerin sahiplenmesini bekliyorsunuz? Gelecekteki planlarınız nedir?

JŞ: Buna biraz diplomatik bir cevap vermem gerekecek. Çünkü asıl cevap tabii ki, şüphesiz gençlerin sahiplenmesini beklememizdir. Ancak niye daha az genç olanları dışlayayım? Onların da bu Sinematek etkinliklerine katılmalarından çok yarar sağlarız hep birlikte diye düşünüyorum. Önemli olan filmleri izledikten sonra bir tartışma ortamının oluşturulabilmesi. Buna da gençler kadar daha az genç olanların da katılmasını bekliyorum. Tartışma ortamının oluşturulması son derece önemli. Gençlerin gençlerle, öbürlerinin öbürleriyle oturmalarının bir anlamı yok. Onu zenginleştirmek, aşmak lazım. Bu konuda da çabalarımızı hiç ihmal etmeyeceğiz. Bunları yapacağız. Sinematek sinema kültürünü yayacak. Sinema icat edildiği zamanki ilk filmler **Lumiere Kardeşler**'in çok uzak ülkelere gönderdikleri

kameramanların getirdiği görüntüler; filler, zürafalar, Afrika'da mızraklı ahali filandı. Bunlar Avrupalı, Amerikalı izleyiciler tarafından hayranlıkla, hayretle seyrediliyordu. Çünkü bilmedikleri şeyler. "Zürafa nedir, su aygırı nedir?" gibi şeyler. Popüler değildi o zaman. Şimdi herkes her türlü hayvanı biliyor. Karıncanın on türüsünü yüzlerce kez televizyondan izlemiş insanlar yaşıyor yeryüzünde bugün. Dolayısıyla dünyayı tanıtmak amacımız olamaz. İnsanla ilgili, insani değerleri öne çıkaran, insanların sevincini, üzüntülerini, dramlarını, trajedilerini ortaya koyan filmler göstermeye gayret edeceğiz. Bunlar Türk filmi olabilir, yabancı film olabilir. Hiçbir önemi yok. Bunu anlamlı bir şekilde yapmak mesele. Yani bir çuvala doldurup göstermenin anlamı yok.

İM: Anladım. Yani tematik ya da yönetmen sineması gibi.

JŞ: Tabii. Örneğin yönetmen sineması... **Bergman** gösterildi; **de Sica** gösterildi; **Wenders**'i gösteriyoruz. Savaş filmlerini de gösterebiliriz, aşk filmlerini de. Ama bunu anlamlı bir şekilde, bir program kurgulaması şeklinde yapmak zorundayız. Amacımız o olmalı.

İM: Son olarak da, her söyleşimizde konuğumuza sorduğumuz bir Sekans klasiği... En iyi on filminiz...

JŞ: Yok, onu söylemem.

İM: Sinema tarihinde sizin sevdiğiniz en iyi on film...

JŞ: Hiç öyle bir şey yapmadım. Sorulduğu zaman da cevap vermiyorum aslında. Çünkü öyle bir şey söylemem mümkün değil. Çıkarsam ortaya elli film sayacağım, yüz film sayacağım. Hangisini ötekinin önüne koyayım? Öyle bir seçimim olamaz. Cevabımı olduğu gibi yayımlayacaksanız, yayımlayın. Benim öyle bir sıralama huyum yok. İnanın yok. Evimde de durmuyor öyle bir şey. Yani gizli kağıtlarımın arasında da yok. Yapmıyorum. Ama çok iyi bir film gördüğüm zaman çok seviniyorum tabii. Azalıyor. Giderek azalıyor.

İM: Kesinlikle. Yarına kalacak film diyemiyorsunuz hiçbirine.

JŞ: Azalıyor. Hoş sürprizlerle karşılaşmıyor değilim ama şüphesiz benim için geçen zamanın da etkisi var bunda. **Citizen Kane** gibi, **Potemkin Zirhlisi** gibi bir filmi ilk defa gördüğünüz zaman örneğin, ondan önce onunla kıyaslayacak bir film görmediniz ki. Bir filmi, ister istemez, bir başka filme benzeyen yanlarıyla kıyaslıyorsunuz. O kadar şaşırmıyorsunuz. Bazı yazarların, özellikle şairlerin, hatta siyasetçilerimizin kullandıkları bir laf vardır: "Şaşırtın beni." Belli bir çizginin dışına çıkın. Olmuyor artık. Azalıyor. Ancak şunu söyleyebilirim, benim için büyük

sinema çağı, sinemanın altın çağı 1950'li, 60'lı yıllardır. Yani, 2000'li yıllar falan demiyorum. 40'lı, 50'li, 60'lı yıllar. 70'li yıllardan itibaren yavaş yavaş düşüşe geçiyor ama 70'li yılların çok büyük filmleri yok mu? Var. 80'li yılların çok büyük filmleri yok mu? Var. 90'lı yılların yok mu? Var. Hep biraz zayıflayarak gidiyor.

İM: *Peki, çok teşekkür ediyorum.*

JŞ: Ben teşekkür ederim. Sağ olun.